

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA ACTIVITĂȚII MEȘTERULUI PIETRAR TRANSILVAN ANDREI (sec. XV)

Referirile documentare cu privire la existența și aportul meșterilor autohtoni în arhitectura gotică târzie transilvăneană sînt mai numeroase în a doua jumătate a sec. XV-lea. Conform acestora se pare că, cele mai importante centre, unde meșteșugurile piatrării și zidăriei au luat o dezvoltare mai mare au fost Clujul, Brașovul, Sibiu și Bistrița¹. Astfel în conscrierea din 1453² a locuitorilor Clujului sînt pomeniți doi pietrari-zidari „lapicidae“, iar un pietrar brașovean Conrad ajunge chiar mare proprietar de pămînt în urma daniilor oferite ca răsplată de Ioan de Hunedoara, conform actului din 1454.

Numărul acestor meșteri piatrării localnici va fi crescut tot mai mult către sfîrșitul sec. XV și începutul celui următor dacă avem în vedere documentele care atestă aprobarea statutelor de breslă la Cluj în 1525, la Mediaș în 15⁷⁹ sau reinnoirea statutelor de breslă efectuată în 1570, la Brașov³.

Unul dintre acești meșteri transilvăneni, poate cel mai important, a fost pietrarul Andrei (Andreas lapicida), activ în a doua jumătate a secolului XV, originar din Sibiu și pomenit documentar pentru prima oară în 1486⁴.

V. Vătășianu în „Istoria artei feudale în Țările Române“, evidențiază activitatea meșterului Andrei pe bază documentară și stilistică la două monumente de arhitectură gotică din a doua jumătate a secolului al XV-lea: biserica evanghelică din Mojna⁵, biserica evanghelică din Cristian⁶. De asemeni, admite ca probabilă contribuția meșterului Andrei la edificarea bisericii evanghelice din Așel⁷. Într-un articol relativ recent⁸ cercetătorii Gündisch și Streitfeld, fără a aduce argumente de ordin stilistic și documentar își puneau întrebarea dacă n-ar putea fi atribuit tot meșterului Andrei portalul de pe latura de sud a navelor bisericii

---

¹ St. Pascu, *Meșteșugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Cluj, 1954 p. 196.

² *Idem.* p. 197.

³ *Idem.* p. 196.

⁴ *Ibidem.*

⁵ V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările române*, București, 1959, p. 533.

⁶ *Idem.* p. 534.

⁷ *Idem.* p. 535.

⁸ G. Gündisch, T. Streitfeld, *Beitrage zur Baugeschichte der evangelischen Kirche in Mühlbach* în „*Revue roumaine d'histoire de l'art*“, 1964, I—II, p. 297.

evangelice din Sebeș, portal încadrat cronologic, în studiul amintit, între 1455—1467.

Lucrarea noastră își propune studierea portalului de pe latura de sud a navei bisericii evanghelice din Sebeș, încadrarea acestuia din punct de vedere stilistic și cronologic și stabilirea apartenenței acestui portal la opera meșterului Andrei.

Portalul de pe latura de sud a bisericii evanghelice din Sebeș are o deschidere dreptunghiulară, susținută de două segmente de arc, peste care se înalță coronamentul (arc în acoladă) terminat cu fleuron cruciform. Profilarea portalului este constituită din alternarea torurilor și a baghetelor cu secțiunea în formă de pară, despărțite prin scotii adânci; fiecare element de profilare avînd soclul său individual, poligonal. Folosirea arcului în acoladă decorat pe extradados cu frunziș răsucit și flanșarea cu fiale apare în ambianța central europeană la Capistrankanzel de la domul Sf. Ștefan din Viena, la 1430⁹ și tot la domul Sf. Ștefan la Vorhalle zum Singerthor pe la 1440—1450¹⁰. Răspîndirea acestui tip în Germania și Austria la biserici parohiale de mai mică importanță se petrece mai tîrziu cu cîteva decenii; de exemplu la biserica parohială din Römheld pe la 1470¹¹. Acelaș tip de portal îl găsim la biserica evanghelică din Sibiu și la biserica evanghelică din Cristian, atribuită pe bază documentară meșterului Andrei din Sibiu¹². Spre deosebire însă de toate aceste portaluri care au deschiderea în arc frînt, deschiderea portalului de la Sebeș este dreptunghiulară sprijinită pe două segmente de arc. Prin acest gen de deschidere și prin folosirea arcului în acoladă decorat pe extradados cu frunziș răsucit, portalul din Sebeș se leagă și de portalul de la biserica evanghelică din Mojna, atribuit de asemeni meșterului Andrei.

Deschiderea dreptunghiulară sprijinită pe două segmente de arc — mai tîrzie, de la sfîrșitul secolului XV — adăugată unei ambrazuri de circulație în centrul Europei pe la 1470, ne conduce spre presupunerea că acest portal a fost edificat numai în ultimele decenii ale secolului al XV-lea și nu înainte de 1467¹³ (datarea lui Gündisch și Streitfeld). Spre această încadrare a portalului sebeșan în ultimele trei decenii ale secolului al XV-lea ne conduc și alte elemente: ferestrele de pe aceeași latură folosesc în profilarea glafului torul cilindric (întilnit în Transilvania numai la sfîrșitul secolului al XV-lea), iar contraforturile care flanșează portalul în discuție, sînt analoge cu cele întilnite în Transilvania numai la sfîrșitul secolului al XV-lea. Ne apare astfel necorespunzătoare din punct de vedere stilistic, încadrarea portalului de la Sebeș de către Gündisch și Streitfeld înainte de 1467. Acest an reprezintă pentru istoria orașului Sebeș, momentul căderii sale sub stăpînirea fami-

⁹ E. Strohmmer, *Der Stephansdom in Wien*, Viena, f.d. p. 16, 18.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Bezirke Erfurt-Gera-Suhl*, Leipzig, 1967, p. 261.

¹² V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 534.

¹³ G. Gündisch. I. Streitfeld, *op. cit.*, p. 297.

lei nobiliare Pongratz¹⁴ ceea ce atrage după sine încetarea lucrărilor de construcție, ca urmare a secătuirii mijloacelor bănești a orașului datorită obligațiilor mari bănești față de această familie, Pongratz (obligații implicate de însăși condiția sa de oraș stăpinit).

Această stagnare a lucrărilor ia sfârșit odată cu eliberarea orașului Sebeș de sub stăpînirea familiei Pongratz, eliberare care are loc în anul 1476.

Avînd în vedere aceste considerente de ordin istoric ca și cele stilistice, anterior menționate, ne apare firească încadrarea portalului din Sebeș în ultimele decenii ale secolului al XV-lea, după 1476.

În ceea ce privește meșterii, după cum am putut observa din analiza stilistică anterioară, portalul din Sebeș se leagă atît de portalul de la Cristian, atribuit meșterului Andrei cît și de portalul din Sibiu (despre care unii cercetătorii se întrebă dacă nu aparține de asemeni meșterului Andrei). Prin forma și structura ambrazurii portalul de la Sebeș se apropie și de portalul bisericii evanghelice din Mojna (atribuit documentar aceluiași meșter), ca și prin modul de rezolvare al deschiderii. Față de portalul din Cristian și Sibiu, portalul din Sebeș se deosebește prin deschiderea dreptunghiulară sprijinită pe două segmente de arc, însă, la Sebeș, accentul cade pe forma în acoladă a ambrazurii și pe decorarea cu frunziș răsucit pe extradados. Portalul de la Mojna poate fi considerat, într-un anumit sens, o dezvoltare a portalului de la Sebeș. Accentul primordial cade însă la portalul din Mojna pe profilarea deschiderii dreptunghiulare sprijinită pe două segmente de arc, prin articularea ei cu baghete încrucișate. De asemeni la Mojna asistăm la micșorarea importanței acordate acoladei și la dezvoltarea fleronului. Toate aceste argumente stilistice ne permit să dăm un răspuns afirmativ la întrebarea¹⁵ dacă meșterul Andrei a lucrat la portalul de pe latura de sud a bisericii evanghelice din Sebeș, probabil după 1476.

La cunoștințele noastre despre construcția de la Sebeș din a doua jumătate a secolului al XV-lea, potrivit cărora la biserica evanghelică au lucrat autohtoni în cea mai mare parte de formație „eclectică” se adaugă astfel relevîndu-se aportul susținut al înzestratului meșter transilvănean Andrei (Andreas lapicida).

ALEXANDRA RUS

ABOUT THE ACTIVITY OF THE STONE CUTTER ANDBEI (15th CENTURY)

(SUMMARY)

The author examines the architecture of the protestant church at Sebeș. On account of its style and the similarities this church is dated in the 15th century and it is supposed to have been built by Andrei a Romanian stone-cutter of Sibiu.

¹⁴ F. Baumann, *Die Schenkung der Stadt und des Stühles Mühlbach an die Brüder Johann und Andreas Pongratz* in „*Program des evangelischen Untergimnasium in Mühlbach*“ 1875/1976.

¹⁵ G. Gündisch, T. Streitfeld., *op. cit.*, p. 297.